

ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ Д. М.

к. е. н., доцент
Хмельницький національний університет

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ СКЛАДОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА У РАМКАХ КОНЦЕПЦІЇ МЕХАНІЗМУ ПІДВИЩЕННЯ

У статті на основі виділення і дослідження існуючих підходів запропоновано визначення і обґрунтована суть категорії «економічний потенціал підприємства», яка вирізняється орієнтацією на збереження довгострокової конкурентоспроможності за рахунок стратегічного розвитку конкретизованого складу системоутворюючих елементів. Автором розглянуто концепції розвитку економічного потенціалу підприємства та основні підходи до формування поняття механізму підвищення економічного потенціалу підприємства. Визначено, що організаційно-економічний механізм забезпечує організаційними і економічними заходами необхідний рівень відносин, який сприяє досягненню поставлених перед подібним утворенням цілей.

Ключові слова: економічний потенціал, виробничий потенціал, концепції розвитку, механізм підвищення та розвитку потенціалу.

ВАСИЛЬКОВСКИЙ Д. Н.

к. э. н., доцент
Хмельницкий национальный университет

СИСТЕМАТИЗАЦИЯ СОСТАВЛЯЮЩИХ ЭЛЕМЕНТОВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ В РАМКАХ КОНЦЕПЦИИ МЕХАНИЗМА ПОВЫШЕНИЯ

В статье на основе выделения и исследования существующих подходов предложено определение и обоснована сущность категории «экономический потенциал предприятия», которая отличается ориентацией на сохранение долгосрочной конкурентоспособности за счет стратегического развития конкретизированного состава системообразующих элементов. Автором рассмотрены концепции развития экономического потенциала предприятия и основные подходы к формированию понятия механизма повышения экономического потенциала предприятия. Определено, что организационно-экономический механизм обеспечивает организационными и экономическими мерами необходимый уровень отношений, который способствует достижению поставленных перед подобным образованием целей.

Ключевые слова: экономический потенциал, производственный потенциал, концепции развития, механизм повышения и развития потенциала.

VASYLKIVSKYI D. M.

candidate of economic science, associate professor
Khmelnytskyi National University

SYSTEMATIZATION OF CONSTITUENT ELEMENTS OF ECONOMIC POTENTIAL WITHIN THE CONCEPT OF INCREASE MECHANISM

On the basis of selection and survey of existing approaches proposed definition and reasonable nature of the category of "economic potential of the enterprise" which features a focus on preserving long-term competitiveness through strategic development of the concretized forming system elements. The author discusses the concept of economic potential of the enterprise and the main approaches to creating the concept of the growth mechanism of the economic potential of the enterprise. It was determined that the organizational-economic mechanism provides the organizational and economic measures necessary level of relations, which contributes to the formation of a similar set for the purpose.

Keywords: economic potential, production potential, concept development, the mechanism of growth and development potential.

---

vasilkivsky@yandex.ua

Постановка проблеми. Розвиток будь-якої галузі знань неминуче пов'язаний як з послідовною зміною (еволюцією) наукових парадигм, так і революційним виникненням

нових концепцій, що мають принципову відмінність від тих, що існували раніше, які призводять до виникнення нових наукових напрямів. Існує необхідність окрім обґрунтування основних положень концепції розвитку економічного потенціалу розглянути напрями в економічній науці, які існували та існують зараз, що в тій або іншій мірі в різний час приділяли увагу як окремим складовим потенціалу підприємства, так і потенціалу як системі.

Мета дослідження – на основі виділення і дослідження існуючих підходів, запропонувати визначення і обґрунтувати суть категорії «економічний потенціал підприємства», розглянути концепції розвитку економічного потенціалу підприємства та основні підходи до формування поняття механізму підвищення економічного потенціалу підприємства.

Вчені, які досліджували дану проблему. Питанню дослідження потенціалу, і зокрема виробничого потенціалу підприємства, приділялося немало уваги, особливо до 1990 року. Проте, не дивлячись на те, що розвитку саме виробничої бази було присвячено безліч робіт, а саме нарощування обсягів виробництва входило до складу найбільш пріоритетних завдань державної політики, визначення, комплексний підхід до розгляду як економічного потенціалу, так і виробничого потенціалу, не були відпрацьовані і сформульовані.

Не можна не відмітити вклад учених, що займалися проблемою виробничого потенціалу підприємства. Серед них можна назвати Л.І. Абалкіна [1], В.Н. Авдеєнка [2], А.Є. Воронкову [6], В.І. Свободіна [11], Е.Б. Фігурнова [13], Д.А. Черникова [15], Д.К. Шевченко [16] та ін. Так, зокрема А.Є. Воронковою в роботі «Проблеми конкурентоспроможного потенціалу підприємства» (2009 р.) чітко відображається системний підхід з поглядом на виробничий потенціал «як на об'єкт управління і об'єкт використання» [6].

В різний час дослідженням поняття «механізм», «господарський механізм», «економічний механізм» і т. д. були присвячені роботи багатьох провідних учених: В.І. Белоусова [3], І.Л. Борисенко [4], А.М. Букреєва [5], Л.І. Евенко [7], Д.А. Ендовицького [17], С.Л. Жданова [8].

Так, згідно з Ю.М. Осіповим, природа і усе природне організовано. Механізм – форма організації системи, носій і реалізатор організації, її процес. Організація – функція механізму, результат його дії. Опис механізму – опис його організації та його діяльності [10].

Виклад основного матеріалу дослідження. Суть концепції підвищення економічного потенціалу зводиться до виділення в якості об'єкту економічного потенціалу як системи, що об'єднує фінансові, виробничі, кадрові, інноваційні та інформаційні можливості підприємства, і розгляду самого процесу підвищення економічного потенціалу в якості необхідної і достатньої умови для збереження і підтримки довгострокової конкурентоспроможності підприємства. Разом з трансформацією складу елементів, повинні змінюватися і удосконалюватися методи оцінки економічного потенціалу (чи його основних елементів), оскільки вони, згідно з положеннями концепції розвитку, подібно до самих цих елементів також перебувають під впливом еволюційних перетворень в економічних системах.

Адаптивність процесу розвитку економічного потенціалу проявляється, передусім, в зміні значущості його елементів на конкретному етапі життєвого циклу організації, що неминуче повинно відбиватися на пріоритетах за допомогою визначення загального стратегічного напрямку розвитку підприємства. В результаті, суть управління розвитком економічного потенціалу підприємства зводиться до реалізації його основної мети, яка формулюється як раціональне управління наявними можливостями для забезпечення довгострокового стабільного росту. При цьому кількісним критерієм мети розвитку економічного потенціалу підприємства виступає рівень його конкурентного статусу, що враховує порівняльну конкурентоспроможність елементів економічного потенціалу підприємства в умовах зовнішнього оточення.

Таким чином, концепція розвитку покликана вирішувати завдання підвищення конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі на основі планомірного стратегічного розвитку як окремих елементів, так і усієї сукупності, що визначає

економічний потенціал підприємства, та при адаптованості до зовнішніх умов процес розвитку підприємства. Теоретичним базисом для формування концепції розвитку економічного потенціалу підприємства послужило виявлення поелементних положень, що стосуються проблем оцінки, управління і розвитку економічного потенціалу (окремих його складових) у рамках теорії систем, командно-адміністративної системи, основних шкіл менеджменту і провідних концепцій, таких як неокласична, еволюційна, теорія хаосу.

На нашу думку, необхідною умовою забезпечення довгострокової конкурентоспроможності підприємства є здатність до ефективного використання і підвищення економічного потенціалу, під яким слід розуміти особливим чином організовану, таку, що зазнає зміни систему, яка включає сукупність кадрових, фінансових, виробничих, інноваційних та інформаційних можливостей, спрямованих на забезпечення довгострокового економічного зростання підприємства на основі прийнятих до реалізації стратегій. Більшість учених-економістів цю проблему зводили до дослідження виробничого потенціалу підприємства, проте єдиного підходу до складу елементів, що входять у виробничий потенціал, відсутність системності в його дослідженні, зводили нанівець також і ефективність процесу оцінки потенціалу виробництва. В той же час, вважаємо необхідним приділити увагу основним підходам до розкриття поняття «Виробничий потенціал» беручи в якості аргументу те, що, по-перше, це один з найважливіших елементів потенціалу економічного, і по-друге, слід звернути увагу на деяке змішення суті цих двох понять.

Так, виділяються декілька підходів до визначення виробничого потенціалу. Серед них умовно можна виділити два ресурсні підходи, перший з яких зводиться до розгляду виробничого потенціалу як певної сукупності ресурсів, які не відносяться до виробничого процесу і кінцевого результату – виробництва певної продукції. До прибічників першої ресурсної позиції можна віднести Л.І. Абалкіна, що розглядає потенціал як узагальнену, узагальнюючу характеристику ресурсів [1], а також Д.А. Чернікова, який, узявши за основу при характеристиці виробничого потенціалу сукупність ресурсів, підкреслює відсутність обліку реальних взаємозв'язків, що складаються у рамках виробничого процесу [15].

У трактуванні другого «ресурсного» підходу, якого дотримуються такі автори, як А.І. Анчишкін, Е.Б. Фігурнов, В.І. Свободін, Д.К. Шевченко, А.Є. Воронкова, уся сукупність ресурсів, що входять до складу виробничого потенціалу розглядається в контексті їх здатності до виробництва матеріальних благ. Таким чином, можна говорити не лише про розширення поняття «Виробничий потенціал», але і про його системне трактування. Так, з визначення Е.Б. Фігурнова виходить, що виробничий потенціал характеризує ресурси виробництва, їх кількісні і якісні параметри, що визначають можливості максимального виробництва матеріальних благ в певний момент часу [13]. Аналогічне за суттю трактування належить В.І. Свободіну, який визначив виробничий потенціал як сукупність спільно функціонуючих ресурсів, що мають здатність виробляти певний об'єм продукції [11]. У цьому визначенні простежується спроба розглянути виробничий потенціал підприємства з позиції системного підходу, який продовжили і розвинули у своїх дослідженнях Д.К. Шевченко і А.Є. Воронкова.

Так, на наш погляд, саме в цих роботах склад ресурсів виробничого потенціалу має власний потенціал, і саме об'єднання цих потенціалів у виробничому процесі може призвести до результату у вигляді готової продукції або певних послуг. На нашу думку, подібна позиція відносно розуміння суті виробничого потенціалу, і зрештою економічного потенціалу (що включає виробничий потенціал) найбільш прийнятна і актуальна. Таким чином, друге «ресурсне» трактування виробничого потенціалу умовно можна також назвати «системно-ресурсним». Системно-ресурсна позиція, на наш погляд, приваблива внаслідок того, що вона обґрунтовує застосування системного підходу, а саме розглядає саме систему ресурсів, проте, кажучи про суть економічного потенціалу, слід говорити не стільки про систему ресурсів, скільки про систему взаємодії можливостей підприємства.

Наступні два підходи розглядають виробничий потенціал відповідно, або в якості синоніма виробничої потужності, або як складової одного з найважливіших

макроекономічних показників функціонування національної економіки. Ці підходи, подібно до перших двох схожі між собою, оскільки як на рівні підприємства, так і на рівні держави в цілому інтерес зводиться до тієї кількості продукції (робіт, послуг), що може виробити підприємство або держава при повному використанні наявних ресурсів.

Автори, які займають позицію, що розкриває суть виробничого потенціалу через оцінку виробничої потужності, передусім, спираються на економічну суть виробничої потужності як здатності закріплених за підприємством засобів праці (машин, устаткування, встановлених виробничих площ) до максимального випуску продукції за рік відповідно до встановлених спеціалізацією, кооперацією виробництва і режимом роботи, і при цьому трактуванні це, безумовно, характеризує потенціал виробничих фондів підприємства [2].

З позицій підприємства (Г.В. Совеєцькая), і залежно від джерел формування розрізняють зовнішні і внутрішньовиробничі резерви. Під зовнішніми резервами розуміють загальні народногосподарські, а також галузеві і регіональні резерви. Прикладом використання таких резервів служить залучення капіталовкладень, які дають найбільший економічний ефект або забезпечують прискорення темпів науково-технічного прогресу. Використання зовнішніх резервів, безумовно, позначається на рівні фінансово-економічних показників підприємства, але головним джерелом підвищення ефективності роботи підприємств, як правило, являються внутрішньовиробничі резерви [12].

Ми частково розділяємо підхід Г.В. Совеєцької до визначення виробничого потенціалу, розглядаючи його в якості елемента потенціалу економічного. Дійсно, якщо йдеться про виробництво як найважливішу функцію промислового підприємства, то висловлені судження не вимагають корекції і, безумовно, обґрунтовані, проте, зважаючи на те, що окрім виробничої, підприємство реалізує цілий спектр інших функцій, то подібне трактування не може бути прийнятним також і відносно потенціалу економічного, і звучить дещо спрощено.

Макконнелл Кемпбелл Р., Брю Стенлі даючи швидше макроекономічне трактування виробничого потенціалу, проте, також враховують саме рівень виробничої потужності, тобто виробничий потенціал (potential output) – реальний об'єм продукції (ВНП), який економіка в змозі виробити при повному використанні наявних ресурсів. Подібно до авторів «Економікс», нерозривно пов'язують виробничий потенціал підприємства і держави Е.П. Горбунов, на думку якого виробничий потенціал характеризує масштаби виробництва суспільного продукту і національного доходу і С.А. Белова, яка розглядає виробничий потенціал як синтетичний показник рівня розвитку економіки.

Розглядаючи в цьому дослідженні основи формування і виділяючи принципи підвищення економічного потенціалу підприємства, саме формування елементів організаційно-економічного механізму підвищення економічного потенціалу підприємства наразі є досить актуальними.

Нами зроблені припущення про те, що цей механізм має бути тісним чином погоджений та інтегрований в єдиний (агрегований) господарський механізм управління підприємством. Що поєднує в собі не лише економічні і організаційні складові, але також правові, мотиваційні і т.д.

Ставлячи перед собою чіткіші завдання по формуванню механізму підвищення економічного потенціалу, ми вважаємо необхідним, розкрити суть поняття «організаційно-економічний механізм».

Механізм – (від грецького *mechodos* – машина) послідовність станів, процесів, що визначають собою певну дію, явище.

Можна говорити не лише про приналежність механізму до діяльності організації, але і про логічний взаємозв'язок організації і макрооточення. Іншими словами ми можемо припустити, що механізм це логічно організована сукупність певних елементів, що вступають у взаємодію в процесі його функціонування.

В той же час, пропоновані провідними економістами трактування цієї категорії, дуже різні. Відмінності ці викликані, передусім, засадничими принципами формування господарського механізму, рівнем його застосування і комплексом вирішуваних завдань.

Так, у розумінні Ю.М. Осіпова під господарським механізмом розуміє суспільну систему господарюючих суб'єктів з властивими їм механізмами господарювання і властивими усій системі громадськими господарськими інститутами, регулюючими діяльність господарюючих суб'єктів. І далі «Перед нами дійсно активна, ініціативна, працююча система – в повному розумінні механізм і механізм в повному розумінні слова людський, суспільний і культурний» [10]. Безумовно, подібне трактування господарського механізму виходить за рамки економічної науки, і орієнтована понад усе на логічно вивірене функціонування державної системи управління, діяльності, яка охоплює усі сфери, і що має чітку інформаційну взаємодію усіх структур і суб'єктів. Таким чином, можна виділити деякий загальнодержавний аспект формування цього поняття.

Близьке визначення було запропоноване І.Л. Ульяновим, на думку якого господарський механізм – це не що інше, як спосіб організації виробництва, система функціонування виробничих відносин, виступаючих у вигляді конкретних господарських форм (план, економічні нормативи, ціна, прибуток, заробітна плата, фінанси, кредит, процедури ухвалення рішень і т. п.) і далі, відбиває не лише виробничі відносини, але і форми організації виробничих сил, організаційну структуру виробництва, а також охоплює елементи надбудови (ланки державного управління, правові норми, які закріплюють певні організаційні структури і методи управління, що регламентують діяльність посадовців). Проте на відміну від Ю.М. Осіпова, І.Л. Ульянов посилює акцент на суб'єктові економічних відносин, який функціонує в об'єктивних умовах. Тобто напрошується висновок про те, що суб'єктивний характер побудови і функціонування господарського механізму має бути вбудований в систему державного устрою з відповідними правовими нормами, методами адміністрування і т.д.

Жданов С.А., узагальнивши наявні роботи в цьому напрямку, висунув визначення, яке найточніше розкриває суть господарського механізму підприємства (організації) як «сукупність структури організації, його основної діяльності, методів здійснення функціонування системи економічних відносин в процесі господарської діяльності з виробництва і реалізації матеріальної або інформаційної продукції, що випускається, забезпечення послуг, отримання за них виручки, використання наявних основних і оборотних фондів, капітальних вкладень і досягнення рівня ефективності діяльності підприємства, що підвищується» [8]. Це визначення охоплює цілий спектр структурних елементів підсистем виробництва і управління, систему економічних відносин на підприємстві, персонал, мотиваційні механізми, оцінку ефективності та її підвищення.

Таким чином, в якості основних завдань, що виконуються господарським механізмом можна виділити наступні: планування; визначення економічних важелів і стимулів, що використовуються в практиці керівництва народним господарством; формування організаційної структури господарських органів, методів і стиль їх роботи; здійснення різних форм участі персоналу в управлінні виробництвом [3]. Дійсно, напрошується висновок про те, що само поняття «господарський механізм» має сферу застосування на макрорівні, і є, як підкреслював А.М. Букреев, носієм, реалізатором, процесом на рівні усього народного господарства.

Висновки з даного дослідження. Отже, можна припустити, що дослідження окремих складових економічного потенціалу підприємства, і розробка заходів щодо їх розвитку не можуть дати позитивного ефекту вже тому, що не досліджений і не обґрунтований вплив таких складових один на одного і на цілісну систему, під якою ми маємо на увазі економічний потенціал. Акцентуючи увагу саме на сукупності різних механізмів у рамках загального механізму зростання підприємства, можна припустити, що сам по собі процес розвитку – процес для будь-якої організації всеосяжний, і у рамках певного, конкретного механізму складно знайти достатній теоретичний і практичний інструментарій для його успішної реалізації. Таким чином, якщо йде мова про функціонування великого машинобудівного комплексу, про процес адаптації виробничого процесу, або реалізацію певного виду стратегії на підприємстві, організаційно-економічний механізм забезпечує

організаційними і економічними заходами необхідний рівень відносин, що сприяє досягненню поставлених перед подібним утворенням цілей.

Список використаних джерел

1. Абалкин Л.И. Диалектика социалистической экономики / Л.И. Абалкин. – М. : Мысль, 1981. – 353 с.
  2. Авдеенко В.Н. Производственный потенциал промышленного предприятия / В.Н. Авдеенко, В.А. Котлов. – М. : Экономика, 1989. – 240 с.
  3. Белоусов В.И. Реструктуризация: стабилизация и развитие / В.И. Белоусов, С.А. Рыбалко. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 2008. – 312 с.
  4. Борисенко И.Л. Развитие организационно-экономических наук: теория и методология / И.Л. Борисенко. – Воронеж : Воронеж. гос. техн. ун-т, 2004. – 140 с.
  5. Букреев А.М. Организационно-экономический, механизм антикризисного управления: теория и практика / А.М. Букреев. – Воронеж : Изд-во ВГТУ, 2009. – 164 с.
  6. Воронкова А.Е. Проблемы конкурентоспособного потенциала предприятия / А.Е. Воронкова, В.П. Пономарев, Г.И. Дибнис. – К. : Техника, 2000. – 152 с.
  7. Евенко Л.І. Організаційні структури управління промисловими корпораціями США / Л.І. Евенко. – К. : КНЕУ, 2003. – 316 с.
  8. Жданов С.Л. Основы теории экономического управления предприятием : [учебник] / С.Л. Жданов. – М. : Изд-во Финпресс, 2005. – 257 с.
  9. Круглова Н.Ю. Хозяйственное право : [чебное пособие для вузов по экон. спец.] / Н.Ю. Круглова. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : РДЛ, 2008. – 912 с.
  10. Осипов Ю.М. Основы теории хозяйственного механизма / Ю.М. Осипов. – М. : Изд-во МГУ, 1994. – 351 с.
  11. Свободин В.И. Производственный потенциал сельскохозяйственного предприятия и оценка эффективности его использования / В.И. Свободин // Вести. стат. – 2004. – № 10. – С. 7–12.
  12. Совецкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Совецкая Г.В. – Минск : ИП "Экоперспектива", 2007. – 358 с.
  13. Фигурнов Э. Производственный потенциал социалистического общества / Э. Фигурнов // Полит. самообр. – 1982. – № 1. – С. 15–19.
  14. Фокина О.М. Экономика предприятия : [конспект лекций] / О.М. Фокина, О.В. Хорошилова. – Воронеж : Изд-во ВГТУ, 2003. – 96 с.
  15. Черников Д.А. Эффективность использования производственного потенциала и конечные народнохозяйственные результаты / Д.А. Черников // Экон. науки. – 2001. – № 10. – С. 14–18.
  16. Шевченко Д.К. Проблемы эффективности использования экономического потенциала / Д.К. Шевченко. – Владивосток : Изд-во Дальневост. ун-та, 1984. – 138 с.
  17. Эндовицкий Д.А. Введение в стратегический анализ инвестиционной деятельности: проблемы теории и практики / Д.А. Эндовицкий, Н.М. Подоприхин. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 2004. – 216 с.
-